

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертаційну роботу

Кобзар Юлії Володимирівни

«Сатира як спосіб конструювання художньої дійсності

у творчості Юри Зойфера»,

представлену на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.04 – література зарубіжних країн

Поява дисертаційного дослідження Кобзар Юлії Володимирівни, присвяченого творчості маловідомого на Україні, але знаного закордоном письменника Юри Зойфера, є досить визначною подією в сучасному українському літературознавстві та важливим внеском у розвиток вітчизняної германістики. Незважаючи на те, що життя письменника трагічно обірвалося в молодому віці, проте творчий спадок цього молодого автора вражає як у кількісному відношенні, так і з точки зору різножанрового розмаїття (він автор ліричних та драматичних творів, оповідань, публіцистичних творів, есе, листів та літературно-критичних статей). Молодий письменник лишив помітний слід у німецькомовній літературі міжвоєнного часу, який на сьогодні залишається ще не до кінця усвідомленим.

У сучасній зарубіжній германістиці спостерігається помітний інтерес до творчої спадщини Юри Зойфера, свідченням чого є інтенсивна рецепція його творчості у зарубіжному літературознавстві (наукові розвідки Г. Яркі, Е. Кісса, Ш. Айхорна, А. Кунне, Ю. Доля та ін.), а також той факт, що на сьогодні твори Юри Зойфера перекладені більше ніж п'ятдесятьма мовами. Великим внеском у зойферознавство стало заснування Г. Штайнером у середині 80-х років ХХ століття Товариства Юри Зойфера, яке під керівництвом германіста Г. Арльта і сьогодні активно популяризує творчість австрійського письменника, а також сприяє її науковому осмисленню.

На жаль, письменник українського походження з єврейським корінням Юра Зойфер, який народився і провів своє дитинство в Україні, в місті Харків, залишається поки незнаним також на теренах своєї батьківщини не лише широкому читацькому загалу, а й фахівцям.

2012 рік – рік 100-річного ювілею від дня народження Юри Зойфера можна вважати початком відкриття творчої спадщини цього несправедливо забутого автора українському реципієнту. З нагоди цієї дати у місті Харків пройшли різноманітні події та заходи, серед яких варто назвати: презентацію харківським театром-студією «Арабески» п'єси за мотивами творчості Юри Зойфера «Радіошансон: вісім історій про Юру Зойфера» (за текстами Сергія Жадана), проведення симпозіуму за ініціації та підтримки міжнародного Товариства Юри Зойфера. Цього ж року у видавництві «Книги-XXI століття» з'являється переклад збірки австрійського автора «Кінець світу», яка стала вже другим виданням перекладів цього письменника, запропонованого знаним українським перекладачем Петром Рихлом.

Наукове осмислення творчості Зойфера на теренах України вперше було здійснено в окремих працях авторитетних українських германістів А. Науменка та П. Рихла, а от поява першого комплексного дослідження творчого доробку Зойфера, а саме його драматургічної спадщини, було ознаменовано таки ж того 2012 року – захистом кандидатської дисертації О. Лучика «Художні особливості драматургії Юри Зойфера в контексті австрійської літератури міжвоєнного часу».

2016 року одну з вулиць Харкова було перейменовано на вулицю Юри Зойфера, що, звісно можна вважати ще одним важливим кроком у популяризації цього автора в Україні.

Втім, незважаючи на це, творчість Зойфера продовжує залишатися невідомою не лише широкому читацькому загалу в Україні, але й недостатньо висвітленою в сучасній українській германістиці. Бракує комплексних досліджень, в яких би творчість цього письменника висвітлювалась у площині вивчення не лише драматичних творів, а й публіцистики, лірики та й прозового

доробку. Крім того, контекст, на тлі якого розглядається творчий доробок Юри Зойфера поки що позбавлений уваги українських науковців, та й дотепер залишилося ще досить багато імен австрійських драматургів 20-30-х рр. ХХ ст., які невідомі ані вітчизняному читачеві, ані достойно представлені в сучасній германістиці.

Тому актуальність пропонованого дисертаційного дослідження є беззаперечною. Дисертантка поставила собі за мету розглянути творчість цього неординарного автора комплексно, а саме вивчаючи різножанрові твори Зойфера. За мету свого дослідження дисертантка обрала виявлення та аналіз «поетологічних та ідеологічних функцій сатири Юри Зойфера» (с. 6), аспект, який ще не ставав предметом дослідження у вітчизняній германістиці.

Отже, як бачимо, рецензована дисертаційна робота «Сатира як спосіб конструювання художньої дійсності у творчості Юри Зойфера» є **актуальною** щонайменше у двох планах – дисертантка поставила перед собою мету не лише комплексно дослідити прозові, публіцистичні, драматичні та ліричні твори Юри Зойфера, що ще не було здійснено до цього в українському літературознавстві, а й системно проаналізувати способи та форми репрезентації сатиричного концепту в різножанрових творах австрійського сатирика.

Перше, що хотілося б відзначити при оцінці дисертації Кобзар Ю.В., – це безперечна наукова новизна та ґрунтовність виконаного дослідження. За своїм характером і підходом вона вписується в русло класичних концепцій герменевтики, структуралізму, культурно-історичного та біографічного методів, та й загалом відзначається чіткою концептуальністю.

Позитивної оцінки заслуговує як задум роботи, порушення актуальних проблем, так і способи їх розв'язання, структура роботи, її цілісно-логічна завершеність, **наукова новизна**, яка полягає в тому, що в ній уперше досліджено і проаналізовано вибрані твори Юри Зойфера в аспекті літературознавчої інтерпретації всієї творчої спадщини австрійського письменника.

Практичне значення дослідження Кобзар Ю.В. полягає в тому, що його результати можуть бути використанні при подальшому вивченні творчості письменника, при розробці лекційних курсів з історії зарубіжної літератури ХХ ст., включатися в розробки спецкурсів з німецькомовної літератури ХХ ст.

Акцентую увагу на тому, що цінність дисертації визначається тим, що вона у параметрах вітчизняного літературознавства стала зразком науково виваженого, професійного підходу до аналізу тексту, його переосмислення та накреслення нових шляхів його інтерпретації.

Перший розділ **«Теоретичні засади вивчення творчості Юри Зойфера»** є теоретико-методологічним, оскільки в ньому крізь призму наукових праць у сучасній зарубіжній та вітчизняній германістиці окреслено основні вектори наявних досліджень, присвячених вивченню творчого доробку автора. Поміж них дисертантка чітко виокремлює літературознавчі студії, в яких досліджується зойферівський гумор, специфіка та функції комічного у творчості Ю. Зойфера, вплив народного театру на мистецтво австрійського драматурга, драматичні твори сатирика в контексті естетики кабаре тощо. Зазначу, що своєю особливою увагою Кобзар Ю.В. зосереджує на вивченні сатири як літературного прийому. Тут дослідниця спирається на теоретичні праці німецькомовних дослідників У. Гайєра, Ю. Бруммака, І. Ханч, Е. Роттенмозер та деяких інших.

У другому розділі розглядається творчий доробок Юри Зойфера в контексті німецькомовної сатири міжвоєнного часу як синтезу елементів віденської народної драми, надбання сатириків Ваймарської республіки та техніки сучасного йому політичного кабаре, основними складниками якої, згідно з дослідженням Кобзар Ю.В., були «спонтанність, експромт і місцевий колорит» (с. 75). Крім того, дисертантка виокремлює на тематичному рівні центральний вектор його творів, а саме – протистояння диктатурі автрофашизму та націонал-соціалізму (с. 48).

Досить ґрунтовним, як на мене, видається дослідження впливу німецькомовної сатиричної літератури на драматичну спадщину автора, а саме творчості Й. Нестроя та К. Крауса. З цією метою Кобзар Ю.В. робить солідний історико-літературний екскурс у період становлення австрійської сатирично-ґротескної традиції аби виявити конкретні чинники її впливу на доробок письменника (с. 49-64).

На позитивну оцінку заслуговує третій розділ дисертаційного дослідження Ю.В. Кобзар, де вона здійснює ґрунтовний аналіз сатиричного виміру художньої творчості та публіцистики Юри Зойфера.

Новаторським видається підхід авторки дисертаційного дослідження у застосуванні концепції сатиричного викривлення як основної художньої компоненти прозового доробку Ю. Зойфера, де дисертантка на прикладі роману-фрагменту «Так помирала партія» виокремлює дві форми когнітивного дисонансу – «дисонанс індивідуального світосприйняття та його суспільної ролі та дисонанс колективних ідей та реальних ідеологем» (с. 79-80). Ю.В. Кобзар наголошує на «гумористично-іронічному забарвленні» художньої сатири письменника та наявності техніки «сміху крізь сльози» (с. 105).

Досліджуючи сатиричний елементів публіцистичних творів Ю. Зойфера дисертантка справедливо зауважує, що «чітке відмежування художньої прози від публіцистики видається непродуктивним, оскільки весь прозовий доробок письменника є синтезом художнього, публіцистичного та розмовного стилів, що належить до характерних ознак ідіостилію Юри Зойфера» (с. 106). Тому Кобзар Ю.В. під час аналізу сатиричного інструментарію публіцистики письменника справедливо послуговується методом порівняльного аналізу, що дозволило їй зробити вірний висновок щодо спільних елементів у репрезентації сатиричного компоненту як в художній прозі, так і в політичній публіцистиці, а саме у застосуванні спільних об'єктів, однакових тактик та форм сатиричного висміювання.

Цілісним й науково завершеним дослідженням, на мою думку, є останній розділ роботи **«Прийоми сатиричного моделювання гротескно-фантазмагоричного світу в театрі та ліриці Юри Зойфера»**, що в залежності від наявного у розпорядженні дисертантки конкретного матеріалу цілком вмотивовано поділений на три підрозділи, перший з яких присвячено вивченню малих драматичних форм австрійського сатирика, другий розгляду п'яти повноформатних сатиричних п'єс Ю. Зойфера з урахуванням соціально-політичного контексту актуальної йому доби і третій підрозділ – виявленню та аналізу сатиричних елементів та форм ліричної творчості автора.

Дисертація завершується логічними та переконливими висновками, в яких підсумовуються результати проведеного наукового дослідження.

Загалом високо оцінюючи подану до захисту дисертаційну роботу Ю.В. Кобзар висловлю деякі застереження:

1. У підрозділі 1.1. дисертантка досліджує еволюцію зойферознавства у зарубіжній та вітчизняній германістиці, зазначаючи, що «наукове осмислення творчості письменника розпочато в 1944 році» (с. 14). Наступним етапом в науковому осмисленні творчості Ю. Зойфера Кобзар Ю.В. вважає 70-80-ті роки минулого століття. Відкритим залишилося питання щодо стану зойферознавства в період з кінця 50-х і до початку 70-х років, щоб потребує більшого роз'яснення.

2. Вивчаючи у своєму дослідженні різні аспекти фашизму, дисертантка послуговується теорією шести «гіпотез» німецького літературознавця Уве Науманна, який виокремлює та характеризує різні форми експлікації антифашистської сатири. Кобзарь Ю.В. зазначає, що ці характеристики притаманні і сатирі Зойфера. Втім, як на мене, така констатація потребує більшої доказовості з посиланнями на приклади з конкретних творів.

3. На с. 72-73 авторка дослідження стверджує про наявність експресіоністського світовідчуття, характерного для Юри Зойфера.

Можливо варто було б цю складову художнього виміру австрійського письменника висвітлити більш детально.

Проте відзначенні застереження і побажання абсолютно не применшують наукової цінності дисертації Ю.В. Кобзар, яка є завершеним, написаним на високому науково-теоретичному рівні самостійним дослідженням. Автореферат та опубліковані статті по темі досліджуваної проблеми висвітлюють основні положення дисертації.

Таким чином, представлена на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.04. – література зарубіжних країн дисертація Ю.В. Кобзар «Сатира як спосіб конструювання художньої дійсності у творчості Юри Зойфера» повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, зі змінами, внесеними згідно з постановою КМ № 656 від 19.08.2015 р., які висуваються до подібного типу науково-дослідницьких робіт, а її виконавець Юлія Володимирівна Кобзар заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук.

Офіційний опонент

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри романо-германської
філології та перекладу
Черкаського державного
технологічного університету

М.О. Орлова

Підпис Орлової М.О. засвідчую

Н.Ю. Лега

Учений секретар ЧДТУ